

DEBAT

El text que presentem en aquesta nova secció correspon a la comunicació que Alfonso Guijarro Fernández presentà al VIII Encontre d'Estudiants de Geografia i Geògrafs joves que se celebrà a Santander el 1985. El contingut ardit i polèmic d'aquest text aconsellà d'introduir-lo de forma diferent a l'habitual dins de la Revista Catalana de Geografia, sense il·lustracions, i amb tot el seu rigor. La intenció de la seva publicació és promoure al si de la Revista un debat que, de forma teòrica i esporàdica, ja és obert de fa anys a la Geografia, i a la Geografia espanyola en concret. Només cal lamentar el retard en l'aparició del text, retard que lamentablement s'arrossega de forma massa crònica en totes les publicacions de caire científic. Esperem que aquest retard no deturi les respostes o reflexions que el fons del text ha de suscitar.

Aquest primer text per al debat reflecteix l'estat d'opinió de l'autor quan tot just havia acabat la seva formació universitària en Geografia; ben segur que el mateix autor ha canviat, aprofundit i augmentat les seves reflexions. De totes maneres ha semblat interessant de recollir les opinions dels estudiants i acabats de llicenciar, que són qui com a discents, millor coneixen els fruits de la marxa de la Geografia institucional. No cal sinó afegir que la secció és oberta; qui vulgui participar en el debat pot fer-ho lliurement. Esperem que sigui profitós per al desenvolupament de la Geografia contemporània.

MITES I RITUS. REFLEXIONS SOBRE LA PÈRDUA DE LA RELLEVÀNCIA SOCIAL DE LA GEOGRAFIA ESPANYOLA

Actualment, en qualsevol congrés, col·loqui, trobada de Geografia a Espanya, es reflecteix directament o indirectament, a través d'alguna de les seves ponències, taules rodones i/o comunicacions, l'interès per temes tals com «la crisi de la Geografia», «la rellevància social de la nostra disciplina», «la situació actual i les perspectives de futur de la recerca geogràfica», etc.¹

Al nostre entendre, tot això no és res més que un reflex del sentiment d'inferioritat que està patint la comunitat de geògrafs espanyols; sentiment que, per cert, ja es pot trobar al segle passat, és a dir, des del fet mateix de la institucionalització de la Geografia com a disciplina acadèmica diferenciada (Capel, 1981, i Gregory, 1984).

Malgrat que l'interès per reflexionar sobre la «crisi de la Geografia» i d'altres temes adjacents no pot definir-se com a actual, és ben cert que, des de finals dels anys seixanta, arran de l'impacte de la Geografia Teorètico-Quantitativa anglosaxona, els intents d'explicar l'origen de la «crisi de la Geografia espanyola» s'han tornat insistents. Tant és així, que actualment és possible trobar, emprant una

classificació summament simplificada, almenys dos «discursos» que tracten d'aportar una explicació.

Per una part, el «discurs optimista», caracteritzat perquè desenvolupa una argumentació en què es destaca l'origen extern de la crisi, és a dir, la incidència de les causes extrageogràfiques, generalment donades per la «incomprensió i/o ignorància» del legislador de torn o bé en la «voracitat» d'altres disciplines que intenten ocupar espais buits d'investigació i institucionals secularment annexos a les tasques del geògraf (Casas Torres, 1978; Andrés Sarasa, 1982).

Per altra part, el «discurs pessimista», caracteritzat perquè destaca l'origen intern de la crisi, això és, les causes intrageogràfiques, recentment assenyalades per Luis (1983) en el doble endarreriment científic i educacional, de què secularment s'ha vist afectada la Geografia espanyola.

Precisament, la hipòtesi que nosaltres defensem en aquesta breu comunicació és l'esmentat «doble endarreriment», fruit d'una estratègia institucional que ha impossibilitat la reflexió teòrica, que seria la principal causa de la crisi per què travessa la Geografia espanyola, i també

del seu evident ròssec: la pèrdua de la rellevància social que caracteritza el treball dels geògrafs, tant quan aquests exerceixen funcions de planificació com de docència (Luis, 1980).

Molt coherentment, el «discurs lamentatiu» dels primers autors sol combinar-se amb un «discurs apologetic» en què es mitifiquen els aconseguiments i les possibilitats de què fa gala la nostra disciplina. Al nostre parer, aquest discurs apologetic-lamentatiu únicament s'ha d'entendre com un «exorcisme» contra tot intent d'aprofundir en l'anàlisi de la crisi per què travessa la Geografia espanyola, la finalitat de la qual seria impedir el desenvolupament de qualsevol tipus de renovació que portés com a conseqüència la comprovació de l'«origen intern» de la crisi. En aquest sentit, convé assenyalar que l'esmentat «exorcisme» és llançat i/o avalat pels representants més conspicus de la comunitat geogràfica espanyola, és a dir, pels detentors de «poder institucional», la qual cosa ajuda a explicar com a mínim la seva efectivitat.²

Certament, aquest discurs, a la vegada conservador i triomfalista, no es justifica atenent tan sols les xifres, és a dir, la «inflació institucional» que presenta actualment del nombre de professors i alumnes universitaris.

Sens dubte, no n'hi ha prou de refugiar-se en el «convencionalisme» que suposa la mera acumulació d'opinions entorn de la transcendència de la Geografia (Álvarez Sostres *et al.*, 1984) per provar si la nostra disciplina ha perdut o ha guanyat rellevància social. En aquest sentit cal deixar clar que, segons el nostre judici, no és suficient una consideració històrico-sociològica del problema, encara que les seves anàlisis puguin resultar força fructíferes, ja que el fet que la Geografia aparegui com una comunitat que institucionalment creix no és suficient per demostrar que sigui una ciència (Palop, 1983).

Des de la nostra perspectiva, cal no perdre de vista que les ciències són quelcom més que comunitats institucionalitzades, ja que, a més de configurar-se en institucions, han de consistir en «corpus de veri-

Notes

1. Precisament, en el proper «IX Coloquio de Geógrafos Españoles» que es celebrarà a Múrcia, del 16 al 21 de desembre, la segona de les taules rodones es dedica al tema «Situación actual y perspectivas de la investigación geográfica».

2. A més, convé assenyalar que el «poder institucional» de la Geografia després de la Guerra Civil ha estat en molt poques mans, com ha manifestat Sánchez Pérez (1981). Per la seva part, Capel (1976) s'ha encarregat de mostrar el

profund conservadorisme que impregna el «projecte geogràfic» dels detentors del «poder institucional», després de la Guerra Civil.

tats», tret que no ha de ser mai oblidat, excepte que es vulgui córrer el risc de no poder distingir els sabers associats a les ciències d'altre tipus de coneixements no científics. Dit amb altres paraules, si la Geografia ha de caracteritzar-se pel seu contingut de «veritats», la seva anàlisi històrico-sociològica ha de completar-se amb una anàlisi epistemològica, perquè d'altra manera sempre es podria afirmar que la Geografia és una institució, però no una ciència, sinó un cúmul de sabers no científics.

Partint de la idea anterior, la hipòtesi que la Geografia està perdent rellevància social ens ha de remetre, per a la seva explicació, al terreny de l'anàlisi epistemològica, és a dir, a un camp en què es qüestiona el valor dels coneixements geogràfics, perquè només a partir d'aquesta anàlisi estariem en condicions de donar compte de les causes subjacents a la pèrdua de rellevància social de la Geografia en el nostre país.

Al nostre parer, són qüestions de caràcter estratègic-institucional, disfressades darrere del debat epistemològic —més aviat pseudo-epistemològic—, les que expliquen la «peculiar» evolució teòrica seguida per la Geografia espanyola. En concret, el fet que la nostra comunitat no hagi volgut renunciar, per una part, a la caracterització de la Geografia com a ciència unificada, i, per l'altra, a la posició de la Geografia com a matèria d'ensenyament i recerca independent, qüestions ambdues que s'han elevat a la categoria de mites en el si de la comunitat geogràfica espanyola.

L'«obsessió» per la unitat, en principi legítima, no ho és, perquè es té en compte que per a ella àdhuc s'ha sacrificat la coherència epistemològica de la Geografia. Per mantenir viu el «mite de la unitat» (Reynaud, 1976), la comunitat de geògrafs espanyols s'ha vist «obligada» a desenvolupar un discurs entorn l'objecte d'estudi de la Geografia que li conferia un «peculiar» estatut epistemològic: ciència pont entre les naturals i les humanes, l'objecte privilegiat d'estudi del qual seria el paisatge, donat que hi apareixerien sintetitzades totes les relacions que s'estableixen entre l'«home» i el seu entorn «natural».

Com han senyalat Capel i Urteaga (1982, p.20), «la regió, com a àrea en què es realitzen les combinacions particulars de fenòmens físics i humans, caracteritzada per un «paisatge» particular, es converteix llavors en l'objectiu fonamental del treball geogràfic», amb la finalitat d'evitar el perill de la divisió de la ciència geogràfica.

Tenim així construït un discurs epistemològic entorn l'objecte de la Geografia carregat de «mites»: «ciència de síntesi», «ciència del paisatge», «ciència dels llocs i no dels homes»..., que no té més funció que amagar el sentit de l'estratègia institucional que pretén com a únic objectiu el manteniment a qualsevol preu de la unitat de la Geografia. Aquests mites serien per al professor Casas Torres (1978) les «veritats de sempre», sense comprendre molt bé que, tant per l'epistemologia que signifiquen com pel conjunt de «ritus» de què s'acompanyen, impedeixen el desenvolupament d'un treball geogràfic socialment rellevant.

Des d'un punt de vista epistemològic, la major dificultat que presenta el discurs dels geògrafs regionals i/o paisatgístics és, sens dubte, l'extremada càrrega d'idealisme-essencialisme que comporta. Segons aquests, l'«objecte» de la Geografia, sigui l'estudi de la regió o, més àmpliament, del paisatge, només es pot conèixer a través d'una penetració o comprensió especial —el *Verstehen* en front a l'*Erklären* de les ciències de la natura—, és a dir, mitjançant una «empatia», d'una fina «estimativa» que no caldria per a d'altres ciències.

Justament amb l'idealisme-essencialisme, l'anterior discurs s'acompanya de l'empirisme més cru, segons el qual l'objecte d'estudi seria la «pedra de toc», quelcom semblant al «jutge» del treball del geògraf.³ A més, s'adorna d'un tarannà eminentment conservador, com ha posat de relleu Fontana (1982, p. 200-213), en referir-se al corrent historiogràfic que participa de les mateixes «veritats» que la Geografia regional vidaliana.

Tot això ha portat l'afirmació del caràcter «ideogràfic» de la Geografia regional, és a dir, aquesta seria una ciència interessada per allò «únic» o per allò «singular», i, en tot cas, el caràcter «nomotècnic» que tracta trobar lleis generals seria propi de la Geografia general (Capel i Urteaga, 1982).

El problema sorgeix quan els geògrafs regionals, absolutament majoritaris en el nostre país, s'adonen que les «gales» anteriors no són tals i que, aplicades estrictament, es converteixen en veritables obstacles per al coneixement rellevant, amb la qual cosa inicien un autoqüestionament incessant, marcat per un sentiment clar d'inferioritat (Palop, 1983).

En efecte, com ha assenyalat Luis (1980), la major dificultat que presenta l'anterior caracterització del treball geogràfic és que ens incapacita per compren-

dre la configuració espacial de les societats actuals, en la mesura que en aquestes no hi ha ja una connexió directa entre l'home i el medi, entre les transformacions espacials i les causes socials que les van ocasionar.

Per si això no fos prou, tot el que hem esmentat anteriorment s'ornamenta amb un conjunt de «ritus» que dificulten encara més la ja difícil sortida de l'*impasse* en el qual es troba actualment la Geografia espanyola. Per exemple, el «ritu» de no superar les «fronteres» d'allò geogràfic, és a dir, d'allò tractat anteriorment pels «grans mestres» de la nostra disciplina, la qual cosa ens ha dut a un allunyament total de les teories, conceptes i mètodes desenvolupats per altres científics socials (Gregory, 1984, p. 278).

Al costat del «ritu» anterior en floreixen, malauradament, molts d'altres, com és l'exemple d'aquell que confereix al treball del geògraf la categoria d'«especial», o aquell segons el qual només els «mestres» amb gran «experiència» i molt més «pòsit» estarien en condicions d'enfrontar-se amb determinats problemes, o, per no allargar massa aquesta llista, aquell segons el qual es tendeix a enterrar sistemàticament qualsevol polèmica que vulgui posar en qüestió algun dels «mites» esmentats anteriorment.

En l'actualitat, aquest discurs que nosaltres hem criticat tracta d'ésser «revitalitzat» per diverses teoritzacions, entre les quals mereix ser destacada per la seva importància aquella que apel·la a conceptes tals com «totalitat» o «sistema», la pretensió de la qual seria fer de la Geografia una ciència de les relacions que s'estableixen entre «tots» els elements configuradors del paisatge, dels quals l'home seria un més.

Com ha esmentat Luis (1980), aquest intent de forjar una «nova Geografia del paisatge» continua dominat per nombroses contradiccions que fan totalment incoherent la seva estructura teòrica. En aquest sentit, la contradicció principal de l'«holista» és començar per l'anàlisi dels elements individuals d'un tot que prèviament no s'ha definit, amb la qual cosa restem sense saber com pertanyen aquests elements a la «totalitat» de què suposadament formen part.

Com a darrer recurs, aquests neogeògrafs del paisatge han intentat incorporar en els seus estudis els aspectes merament tècnics (instrumentals) de la Geografia teòrica-quantitativa, sense adonar-se que estan tractant de barrejar allò episte-

mològicament immesclable, sobretot quan aquesta barreja s'efectua amb l'esperança de poder realitzar millor la «síntesi tradicional» a què no renunciem en absolut.

Per als geògrafs teòrico-quantitatius, els models estructurals o sistemàtics són un recurs teòrico-metodològic per estudiar la realitat; mentre que per als neogeògrafs del paisatge, la mateixa realitat està configurada com una estructura o sistema, d'aquí que, per a aquests darrers, la comesa de l'investigador sigui «aprendre» amb major o menor fortuna la «realitat estructurada» que té al davant. Dit amb altres paraules, si es parteix d'una concepció essencialista de la regió o del paisatge, l'estructuralisme operatiu — recurs teòrico-metodològic per estudiar la realitat — es transforma en estructuralisme ontològic — discurs metafísic sobre la realitat — (Eco, 1977, p. 397-414). La diferència entre ambdues posicions és la mitjança entre un empirista i un operacionalista, és a dir, respecte a la teoria del coneixement... un món!

En el camp de l'ensenyament partint de l'excessiu afany per salvaguardar la «independència de la Geografia» com a matèria d'estudi, pilar sobre el qual s'assenta tot el seu procés d'institucionalització, no és estrany que la nostra comunitat de geògrafs s'hagi caracteritzat per l'elaboració d'una «pseudo-didàctica».

L'«estructura de la nostra disciplina», generalment identificada amb la proposta dels geògrafs regionals, és col·locada en el centre de tot disseny curricular, amb la qual cosa es deixen totalment de banda les qüestions referides a objectius, mètodes, avaluació, paper del professor, mitjans, formes d'organització de l'ensenyament, ... elements tots ells d'ineludible referència a l'hora de dissenyar qualsevol currículum mínimament fonamentat de Geografia o de qualsevol altra matèria (Gimeno Sacristán, 1981).

La primera conseqüència d'aquest «extremat reduccionisme materialista de la Didàctica» ha estat impedir l'adequació dels nostres ensenyaments a les necessitats dels alumnes de l'Espanya actual, ja que ha fomentat la supervivència d'uns temaris

més aptes per «omplir cervells» que per fomentar-los.

Juntament, amb això anterior, el mateix procés d'institucionalització seguit per la Geografia espanyola, totalment lligat a la seva inclusió als plans d'estudi com a matèria d'ensenyament (Capel, 1977), pot ajudar-nos a comprendre el desenvolupament de l'esmentada pseudo-didàctica.

Al nostre entendre, la Geografia com a matèria d'ensenyament ha aconseguit fins ara una clara funció ideològico-política: formar «patriotes», a través de la connexió de l'alumne amb el seu entorn local, regional i nacional, molt allunyada de les previsions científiques que tractaven d'insular-li els geògrafs acadèmics (Lacoste, 1977). Només així pot comprendre's la supervivència d'uns temaris més familiaritzats amb el passat que amb el present, és a dir, d'uns temaris obsolets que, al nostre parer, no són res més que l'eix al voltant del qual s'ha anat articulant la funció conservadora que compleix la Geografia com a matèria d'estudi. Precisament per això, la Geografia és valorada pels alumnes com una disciplina de molt poca utilitat per a la vida quotidiana, ja que únicament proporciona un «bany cultural» més o menys necessari, però escassament pràctic.³

En l'actualitat, els canvis esdevinguts en el nostre país han fet trontollar les bases sobre les quals, a judici nostre, es sustenta la ja secular estabilitat de la Geografia com a matèria d'ensenyament: la «formació de patriotes» es realitza millor des d'altres instàncies educatives foranes al sistema escolar, com són els mitjans de comunicació, i àdhuc des de l'ensenyament de certes matèries inserides dins del currículum escolar com són l'Educació Cívica o la Història.

Malgrat això, l'immobilisme que caracteritza els prohoms de la nostra comunitat ha aconseguit frenar quasi tot intent de reforma, encara que per això s'hagi hagut de recórrer a un nou mite: la inutilitat de les investigacions relacionades amb l'ensenyament de la Geografia. Com en el cas dels anteriors, aquest mite no és més que un vel amb què es tracta d'emascarar la por o la incapacitat dels geògrafs espa-

nyols per enfrontar-se amb el problema de la renovació de l'ensenyament de la Geografia, el qual exigeix, per descomptat, un total replantejament de les bases sobre les quals es sustenta el present edifici geogràfic del nostre país.

Com va sent habitual, l'elaboració d'aquest nou mite s'ha acompanyat de tot un conjunt de ritus, com per exemple aquell que indica la necessitat d'aferrar-se de forma conservadora i empirista a l'«experiència» dels nostres mestres, ja que només ells estarien en condicions d'assentar càtedra sobre les qüestions referides a l'ensenyament de la Geografia (Plans, 1983).

Desgraciadament, aquests mites i ritus, gelosament cultivats pels patriarques de la nostra disciplina, han creat un important buit entorn les qüestions relacionades amb la Didàctica de la Geografia, buit que no ha aconseguit de ser omplert per aquells autors que recentment han propiciat un apropament de la Geografia espanyola a la Teoria Curricular. Al nostre entendre, a les propostes d'aquests «neodidactes» de la Geografia els manca coherència interna, ja que col·locant els «continguts geogràfics» en el centre dels seus dissenys curriculars tornen a caure en el reduccionisme materialista de la didàctica o, cosa que és el mateix, en l'afermament de la pedagogia tradicional: sota el pretext de sortir d'una pedagogia centrada en els continguts, enciclopèdia i memorística, es proposen models «centrats» en els objectius que, pel seu esquematisme i pobresa de plantejament, la consoliden. Sembla ser, que en la Geografia espanyola tots volen assemblar-se al malabarista: diuen que fan el contrari del que fan per poder continuar fent allò que realment fan.

No m'agradaria finalitzar sense referir-me a la paradoxa que resulta de l'allunyament de la Geografia espanyola de la Teoria Curricular. En primer lloc, resulta paradoxal pel fet que el procés d'institucionalització de la Geografia espanyola ha tingut — i nosaltres pensem que encara té — com a fonamental la seva inclusió com a matèria d'aprenentatge en els plans d'estudi.

En segon lloc, pel fet que la «funció

Notes

3. Per a una millor comprensió del sentit del discurs idealista-essencialista-empirista podem remetre'ns a l'excel·lent treball de Llerena (1976), i també al ja esmentat de Luis (1980).

4. De part d'aquesta opinió estan els estudiants de *Geografía de la Universidad Complutense de*

Madrid que presentaren una comunicació al «II Encuentro de Estudiantes de Geografía» (Salamanca '79) amb el títol «La percepción de la Geografía dentro del conjunto de las disciplinas escolares en el BUP». De la mateixa opinió eren els representats de l'Asociació Estudiantil de

Geògrafs Alemanys, que presentaren un «Informe sobre la situación de la Geografía alemana» al XXXVII Congrés de Geògrafs Alemanys (Kiel '69), tal i com es pot veure en Luis (1978).

docent» ocupa la major part del temps de qualsevol geògraf acadèmic, encara que aquest exerceixi el seu treball a la Universitat.

En tercer lloc, pel fet menys conegut que els treballs relacionats amb la Didàctica de la Geografia tenen una llarga, encara que poc fecunda, tradició en el nostre país, com ho han posat de relleu Capel-Luis-Urteaga (1984) i Luis (1983).

En quart lloc, pel fet que els treballs relacionats amb la Didàctica de la Geografia han experimentat un espectacular desenvolupament fora de les nostres fronteres, com ho mostren els treballs de Bailey (1981) i Schultze (1981).

Finalment, pel fet de tots conegut que un percentatge superior al 80% dels alumnes que acaben els seus estudis amb una especialització en Geografia s'ha dedicat, es dedica i molt probablement es dedicarà, si la superació de la «crisi» ho permet, a l'exercici de funcions docents.

Tot això hauria d'implicar la renovació, si no revolució, dels plans d'estudi vigents

en les nostres Facultats, que, tal i com estan actualment concebuts, incapaciten el futur docent de Geografia per desenvolupar una tasca professional mínimament coherent i fonamentada.

Ja és hora que l'estratègia institucional dels geògrafs espanyols deixi de voltar entorn el manteniment de la Geografia com a matèria d'ensenyament i recerca independent, amb la millora en els passadissos ministerials que això suposa, estratègia que no té una altra funció sinó ocultar, mitjançant nombrosos mites i ritus, l'escassa rellevància social del treball efectuat pels geògrafs.

Pel contrari, la nostra aposta com a comunitat científica hauria de ser la *professionalització*, com a docents o com a planificadors, dels alumnes que cursen una especialitat de Geografia, per la qual és ineludible iniciar un procés seriós de reflexió teòrica, tant en el camp de l'ensenyament com en el de la planificació, que exigeix, sens dubte, «escalfar cadires», és a

dir, invertir un gran esforç investigador; la base de la qual únicament pot trobar-se en el convencionalisme dels geògrafs, com a unitat institucionalitzada que legítimament defensa la seva supervivència; de la necessitat de començar al més aviat possible un profund procés de canvi. No cal dir-ho, tot això hauria d'engegar-se per l'adaptació dels plans d'estudi universitaris a la demanda de les «funcions» que els especialistes en Geografia exerciran en un futur.

Només així la «inflació institucional» que presenta la Geografia espanyola podria convertir-se en «inflació intel·lectual». Fixariem, d'aquesta manera, les bases per a la superació del «doble endarreriment», científic i educacional, causa fonamental de la pèrdua de la rellevància social que sofreix actualment la Geografia espanyola.

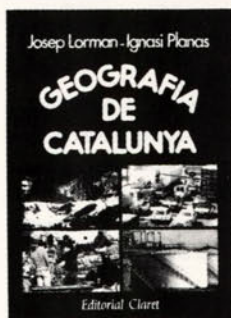
Alfonso Guijarro Fernández
Llicenciat en Geografia

BIBLIOGRAFIA

- ALVAREZ SOSTRES, E. et al: *Profesores y alumnos ante la enseñanza de la Geografía y de la Historia en el Bachillerato*, «Documentos de trabajo», 15, Madrid, Servicio de Publicaciones del Ministerio de Educación y Ciencia, gener 1984, 230 pàgs.
- ANDRES SARASA, D.L.: *Situación Actual y Futura de la Geografía en la E.G.B. Española*, comunicació presentada al II Coloquio Ibérico de Geografía. Lisboa. 1980. (publ. Lisboa, 1982).
- BAILEY, P.: *La Didáctica de la Geografía: diez años de evolución*, «Geo-crítica», 36, Barcelona, 1981, 25 pàgs.
- CAPEL, H.: *La Geografía española tras la guerra civil*, «Geo-crítica», 1, Barcelona, 1975, 36 pàgs.
- CAPEL, H.: *Institucionalización de la Geografía y estrategias de la comunidad científica de los geógrafos*, «Geo-crítica», 8-9, Barcelona, 1977, 31 y 27 pàgs.
- CAPEL, H.: *Filosofía y ciencia en la Geografía contemporánea*, Barcelona, Barcanova, 1981, 509 pàgs.
- CAPEL, H.; LUIS, A. i URTEAGA, L.: *La Geografía ante la reforma educativa*, «Geo-crítica», 53, Barcelona, 1984, 77 pàgs.
- CAPEL, H. i URTEAGA, L.: *Las nuevas geografías*, Barcelona, Salvat, 1982, 64 pàgs.
- CASAS TORRES, J.M.: *La Geografía, una ciencia siempre en crisis?*, «Didáctica Geográfica», 3, Murcia, 1978, pp. 3-5.
- ECO, U.: *La estructura ausente. Introducción a la semiótica*, Barcelona, Lumen, 1978.
- ESTEBANEZ, J.: «La enseñanza de la Geografía cuantitativa en España», en *La Geografía Teórica y Cuantitativa. Concepto y métodos*, Oviedo, 11-15 de juliol 1983, 31 pàgs. (en premsa).
- FONTANA, J.: *Historia: análisis del pasado y proyecto social*, Barcelona, Crítica, 1982, 339 pàgs.
- GIMENO SACRISTAN, J.: *Teoría de la enseñanza y desarrollo del currículo*, Madrid, Anaya, 1981, 238 pàgs.
- GREGORY, D.: *Ideología, Ciencia y Geografía Humana*, Barcelona, Oikos-Tau, 1984, 300 pàgs.
- HERNANDO, A.: *El diseño de un curso de Geografía destinado a la Enseñanza Media*, en I Encuentro de Geografía Euskalerría Catalunya, Sant Sebastià, 27-30 de abril, 1982, 19 pàgs.
- LACOSTE, Y.: *La Geografía: un arma para la guerra*, Madrid, Anagrama, 1977.
- LERENA, C.: *Escuela, ideología y clases sociales. Crítica de la sociología empirista de la educación*, Barcelona, Ariel, 1976.
- LUIS, A.: *La crisis de la geografía regional y del paisaje en Alemania*, «Geo-crítica», 14, Barcelona, 1978, 42 pàgs.
- LUIS, A.: *El geógrafo español, aprendiz de brujo?*, «Geo-crítica», Barcelona, 1980, 44 pàgs.
- LUIS, A.: *La Geografía del Bachillerato español (1836-1970). Historia de una crisis* (2 vols.), tesi doctoral dirigida pel Dr. Horacio Capel i presentada al Departament de Geografia. Facultat de Filosofia i Lletres, de la Universitat de Santander, 1983, 855 pàgs.
- PALOP, P.: *Epistemología de las ciencias humanas y ciencias de la educación*, en BASABE, J. et al.: *Estudios sobre epistemología y pedagogía*, Madrid, Anaya, 1983, pp. 33-74.
- PLANS, P.: *Reflexiones en Torno a los Contenidos de las Enseñanzas Geográficas en la E.G.B. y Bachillerato españoles*, comunicació presentada al II Coloquio Ibérico de Geografía. Lisboa, 1980 (publ. Lisboa, 1982).
- REYNAUD, A.: *El mito de la unidad de la Geografía*, «Geo-crítica», 2, Barcelona, 1976, 40 pàgs.
- SÁNCHEZ PÉREZ F.: *El acceso al profesorado en la geografía española (1940-1979)*, «Geo-crítica», 32, Barcelona, 1981, 52 pàgs.
- SCHULTZE, A.: *Historia crítica contemporánea de la Geografía escolar alemana*, «Geografía y Sociedad», 1, Santander, 1981, 52 pp.

Editorial Claret

Roger de Llúria, 5 - 08010 Barcelona
Tel. 301 08 87

GEOGRAFIA DE CATALUNYA. Josep Lorman i Ignasi Planas.

Aquesta Geografia de Catalunya consta de dues parts. La primera, dedicada al medi físic, parla del relleu, la xarxa hidrogràfica, el clima i la vegetació de Catalunya; inclou gran nombre de mapes i gràfics per a la plena comprensió del text. La segona part, dedicada al medi humà, recull les dades estadístiques més recents per tal d'il·lustrar l'anàlisi demogràfic i econòmic que exposen els autors.

Es tracta d'un llibre de divulgació, senzill, però acurat, fruit de l'experiència d'en J. Lorman i d'en I. Planas com a professors de Geografia de Catalunya en el Reciclatge de Català. 288 pgs.

GEOGRAFIA DE CATALUNYA. Josep Lorman.

Aquesta geografia de Catalunya àudio-visual pretén despertar l'interès dels nostres nois i noies per la seva terra mitjançant l'exposició clara i senzilla dels seus trets geogràfics generals, tant físics com humans, i la visió fotogràfica d'una petita, però significativa part de la realitat geogràfica catalana.

Contingut: I. El Rellu. II. Les Aigües. III. Clima, Sòl, Vegetació i Fauna, IV. El Poblament. V. Recursos Econòmics.

320 diapositives, 2 cassettes i guia didàctica.

EL FET COMARCAL. Josep Lorman.

I és tot partint del fet comarcal que aquest àudio-visual pretén situar la qüestió territorial en el seu punt actual, alhora que informar sobre la gènesi de la divisió de 1936 i les anteriors divisions polític-administratives del país.

Aquest àudio-visual pot ser aplicat a la segona etapa d'EGB, BUP, i Formació Professional, a l'àrea de Ciències Socials.

48 diapositives, cassette i guia didàctica.

CEUMT

La revista municipal

Transportes colectivos urbanos
EL AUTOBÚS

Nº 97-1986 - 500 Ptas.

Suscríbete a CEUMT

La revista municipal

Nombre
Profesión Teléfono
Dirección
Población Dto. Prov.
Cargo Público
Entidad Teléfono
Dirección
Población Dto. Prov.
D.N.I./C.I.F.:

☐ Suscripción anual 5.000 Ptas. (12 números)

Deseo recibir la revista a partir de:
Me interesa recibir los siguientes números atrasados:

Pagaré mediante:

- ☐ Talón nominativo a CEUMT, Plaza Castilla, 3, 3º - 08001 Barcelona
☐ Contra reembolso (+ 72 ptas. gastos de envío)
☐ Domiciliación bancaria (rellene la parte interior de esta tarjeta)

Nombre
Caja o Banco Agencia
Dirección Población
Provincia
Cta. Cte. o Libreta de Ahorro N.º

Señores:

Les agradeceré que desde ahora paguen los recibos que les serán presentados por CEUMT, S.A.

Atentamente,

Firma

..... de de 19